

Ζητήματα Μουσικής Παιδαγωγικής

Επιστημονική Επιμέλεια

Ξανθούλα Παπαπαναγιώτου

Ε.Ε.Μ.Ε.
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΓΙΑ ΤΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
Συνδεδεμένο μέλος και Εκπρόσωπος στην Ελλάδα της
Διεθνούς Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση (ISME)

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ

Επιστημονική Επιμέλεια: Ξανθούλα Παπαπαναγιώτου

ISBN: 978-960-89847-4-5

Copyright © Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση (Ε.Ε.Μ.Ε.)

Α΄ Έκδοση: Θεσσαλονίκη 2009

Β΄ Έκδοση αναθεωρημένη: Θεσσαλονίκη 2013

Εκτύπωση-βιβλιοδεσία:

Κίτρους Επισκόπου 7
Θεσσαλονίκη
Τηλ.: 2310 203 566
www.copycity.gr

Σχεδιασμός εξωφύλλου: Δημήτρης Νίκας
Τυπογραφικός έλεγχος: Δήμητρα Κόνιαρη

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση και γενικά η ολική ή μερική αναπαραγωγή και μετάδοση του παρόντος βιβλίου, κατά παράφραση ή διασκευή με οποιοδήποτε τρόπο (μηχανικό, ηλεκτρονικό, φωτοτυπικό, κλπ. - Ν. 2121/93, άρθρο 51). Η απαγόρευση αυτή ισχύει και για τις δημόσιες υπηρεσίες, βιβλιοθήκες, οργανισμούς κλπ. (άρθρο 18). Οι παραβάτες διώκονται σύμφωνα με το νόμο (άρθρο 13, 64-66).

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Προλογικό σημείωμα εκ μέρους της Ε.Ε.Μ.Ε.	V
Πρόλογος 2ης έκδοσης	VII
Πρόλογος 1ης έκδοσης	IX
Εισαγωγή	XIII

Πρώτο μέρος: Φιλοσοφία, Κοινωνία, Πολιτισμός

1 Φιλοσοφικές τάσεις στη Μουσική Παιδαγωγική	3
<i>Πολύβιος Ανδρούτσος</i>	
2 Κοινωνική επιρροή και μουσική: Μερικές επισημάνσεις για την εκπαίδευση	37
<i>Ξανθούλα Παπαπαναγιώτου</i>	
3 Σύγκριση των μαθησιακών στυλ που συνδέονται με την κλασική, την ποπ και τη ροκ μουσική και προεκτάσεις για την εκπαίδευση	65
<i>Δέσποινα Σαββίδου</i>	
4 Μουσική εκπαίδευση και Παιδαγωγική των Μουσικών του Κόσμου: Σύγχρονες τάσεις, προβλήματα και προοπτικές	91
<i>Γιάννης Μυράλης</i>	

Δεύτερο μέρος: Εγκέφαλος, Αντίληψη, Ανάπτυξη

5 Εξερευνώντας τις νευροβιολογικές βάσεις του μουσικού ταλέντου	115
<i>Δήμητρα Κόνιαρη</i>	
6 Ψυχολογία της Μορφής και αντίληψη μελωδίας	135
<i>Πέτρος Βούβαρης</i>	
7 Μουσικότητα και μουσική καθοδήγηση στα πρώτα χρόνια της ζωής: Η συμβολή της «θεωρίας μουσικής μάθησης» στη μουσικοπαιδαγωγική πρακτική με βρέφη και νήπια	174
<i>Λεούδα Στάμου</i>	
8 Η ανάπτυξη των δεξιοτήτων στο τραγούδι στα παιδιά προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας	209
<i>Ευαγγελία Σίμου</i>	

Τρίτο μέρος: Δημιουργικότητα

- 9 Μουσική δημιουργικότητα και μάθηση** 231
Θεανώ Κουτσουπίδου
- 10 Μουσικός αυτοσχεδιασμός και μουσική εκπαίδευση: Σχέσεις και (εν)τάσεις** 257
Παναγιώτης Α. Κανελλόπουλος

Τέταρτο μέρος: Διδακτική, Αναλυτικό Πρόγραμμα, Ειδική Αγωγή

- 11 Συμβολή στη Διδακτική της Μουσικής** 287
Ζωή Διονυσίου
- 12 Σχεδιάζοντας ένα σύγχρονο, ανοιχτό και διαπραγματεύσιμο αναλυτικό πρόγραμμα Μουσικής** 317
Νατάσσα Οικονομίδου-Σταύρου
- 13 Σχολικά προγράμματα σπουδών Μουσικής: Ο προβληματισμός αναφορικά με την επιλογή και τη διάρθρωση του περιεχομένου** 341
Μαίη Κοκκίδου
- 14 Η φύση και η δομή του μαθήματος Μουσικής για άτομα με ειδικές ανάγκες και αναπηρίες** 369
Λευκοθέα Καρτασίδου

Πέμπτο μέρος: Ο εκπαιδευτικός Μουσικής

- 15 Ο αναστοχασμός ως μέσο ενδυνάμωσης του εκπαιδευτικού Μουσικής** 395
Κωνσταντίνα Δογάνη
- 16 Η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών Μουσικής: Σύγχρονες προκλήσεις** 417
Σμαράγδα Χρυσοστόμου
- Οι συγγραφείς του τόμου 445

Προλογικό σημείωμα εκ μέρους της Ε.Ε.Μ.Ε.

Οι εκδόσεις της Ε.Ε.Μ.Ε. αποτελούσαν ήδη από την ίδρυση της Ένωσης το 1997 πρωταρχική επιδίωξη των Διοικητικών της Συμβουλίων. Η Ε.Ε.Μ.Ε. κλήθηκε εξ αρχής να καλύψει ένα πολύ μεγάλο κενό που υπήρχε στη βιβλιογραφία της Μουσικής Παιδαγωγικής στη χώρα μας. Η κάλυψη αυτού του κενού αποτελούσε έναν από τους βασικούς καταστατικούς στόχους της Ένωσης και διαπιστώνω με χαρά πως αυτός ο στόχος του ποιοτικού εμπλουτισμού της μουσικοπαιδαγωγικής βιβλιογραφίας εκπληρώνεται επιτυχώς διαχρονικά. Η Ε.Ε.Μ.Ε. μέσω της έκδοσης των επιστημονικών και πληροφοριακών περιοδικών εντύπων της και πλέον μέσω και βιβλίων, έχοντας επίγνωση της πολυπλοκότητας και των ιδιαιτεροτήτων που υπάρχουν στον χώρο, άνοιξε από πολύ νωρίς και συνεχίζει να ανοίγει και σήμερα πρωτοποριακά ποικίλους δρόμους πληροφόρησης για τους μουσικοπαιδαγωγούς της χώρας μας. Η ανάγκη ενημέρωσης και περαιτέρω επιμόρφωσης των Ελλήνων μουσικοπαιδαγωγών οποιασδήποτε βαθμίδας εξακολουθεί να είναι επιτακτική αν αναλογιστεί κανείς τις διεθνείς εξελίξεις τόσο σε ερευνητικό όσο και σε πρακτικό επίπεδο στο πλαίσιο της μουσικής εκπαίδευσης.

Το *Ζητήματα Μουσικής Παιδαγωγικής*, με τα εξειδικευμένα κείμενα διαφόρων συγγραφέων, προσφέρει στην ελληνική γλώσσα, ένα σημαντικό και εξαιρετικά χρήσιμο επιστημονικό εγχειρίδιο. Καλύπτει πολύπλευρα και σε πολλά επίπεδα ένα ευρύ φάσμα ενδιαφερόντων και χαρακτηριστικές πτυχές-κλειδιά του επιστημονικού κλάδου της Μουσικής Παιδαγωγικής, ρίχνοντας ταυτόχρονα φως σε διαφορετικές εκφάνσεις της μουσικής εκπαιδευτικής πράξης. Ο τόμος αυτός αναδεικνύει έμπρακτα για άλλη μια φορά τη δυνατότητα πραγμάτωσης του οράματος της Ε.Ε.Μ.Ε. να σταθεί αρωγός με

κάθε τρόπο στην πολυδιάστατη στήριξη και επιστημονική κατάρτιση, τόσο του εν ενεργεία όσο και του μελλοντικού εκπαιδευτικού της μουσικής.

Η Ε.Ε.Μ.Ε. ως ένας οργανισμός δυναμικός και όχι στατικός αναζητά συνεχώς και με συνέπεια τρόπους για την ποιοτική αναβάθμιση της μουσικής εκπαίδευσης. Η παρούσα συλλογική έκδοση αποτελεί μια ακόμα βαθιά τομή από την Ε.Ε.Μ.Ε. στον μουσικοπαιδαγωγικό χώρο και βάζει έναν ακόμη λίθο στην ανέλιξη της μουσικής παιδείας στη χώρα μας.

Λόγω των προτέρων ιδιοτήτων μου ως μέλος του ΔΣ της ISME (2006-2010) και ως πρόεδρος της Οργανωτικής Επιτροπής του 30ου Παγκοσμίου Συνεδρίου της ISME (2012), μπορώ να μεταφέρω το μέγεθος της απήχησης και της διαχρονικής καταξίωσης του έργου της Ε.Ε.Μ.Ε. στη διεθνή μουσικοπαιδαγωγική σκηνή. Το έργο της Ένωσης, συμπεριλαμβανομένων των εκδόσεών της, απολαμβάνει υψηλής εκτίμησης ανάμεσα στους διεθνείς μουσικοπαιδαγωγικούς κύκλους και ιδιαίτερα σε επίπεδο αντίστοιχων εθνικών ενώσεων για τη μουσική εκπαίδευση σε άλλες χώρες. Ένα έργο που είναι εφικτό λόγω της δύναμης της συνεργασίας, της ανιδιοτελούς προσφοράς και του εθελοντισμού, με ηθικό κώδικα, πίστη και αφοσίωση στο όραμα μιας καλύτερης μουσικής εκπαίδευσης.

Δεν μένει παρά να δώσω για άλλη μια φορά συγχαρητήρια στην Επιμελήτρια της έκδοσης κα Ξανθούλα Παπαπαναγιώτου για την πρωτοβουλία και την εργασία της, όπως και να ευχαριστήσω τους συγγραφείς και όλους όσους βοήθησαν στην πραγματοποίηση του παρόντος έργου, αλλά και της παρούσας β' έκδοσης και τέλος, να ευχηθώ να υπάρξουν και άλλες τέτοιου είδους συγγραφικές συνεργασίες που θα δουν το φως της δημοσιότητας από τις εκδόσεις της Ε.Ε.Μ.Ε.

Πολύβιος Ανδρούτσος

Επίτιμος Πρόεδρος Ε.Ε.Μ.Ε.

Σεπτέμβριος 2013, Θεσσαλονίκη

Πρόλογος 2ης έκδοσης

Το βιβλίο *Ζητήματα Μουσικής Παιδαγωγικής* βρήκε αποδοχή από το κοινό στο οποίο απευθύνονταν, τους καθηγητές μουσικής και τους σπουδαστές στα τριτοβάθμια ιδρύματα της Ελλάδας και της Κύπρου. Έτσι, μετά την πρώτη έκδοσή του το 2009, καθώς και μία ανατύπωσή του το 2011, αποφασίσαμε να προχωρήσουμε στη δεύτερη έκδοσή του.

Η νέα έκδοση περιλαμβάνει επικαιροποιημένες βιβλιογραφικές παραπομπές σε όλα τα κεφάλαια, καθώς και μικρής κλίμακας αλλαγές-προσθήκες στα περισσότερα από αυτά. Για όσους έχουν στην κατοχή τους την πρώτη έκδοση, επισημαίνεται πως όλα τα κεφάλαια που περιλαμβάνονται σ' αυτήν, εξακολουθούν να έχουν στη μεγαλύτερη έκτασή τους το ίδιο περιεχόμενο. Επομένως, τα συμπεράσματα που διατυπώνονται για τη μουσική εκπαίδευση παραμένουν εφαρμόσιμα. Εξάλλου, αυτός ήταν και ο στόχος της πρώτης έκδοσης: να διαπραγματευθεί θέματα σύγχρονου αλλά και διαχρονικού προβληματισμού.

Ευχόμαστε πως και η νέα έκδοση θα ανανεώσει το ενδιαφέρον για τα ζητήματα που απασχολούν τη Μουσική Παιδαγωγική και θα αποτελέσει ένα χρήσιμο εγχειρίδιο για τους ενδιαφερόμενους γι' αυτόν τον επιστημονικό κλάδο.

Ξανθούλα Παπαπαναγιώτου
Ιούλιος 2013, Βόλος

Πρόλογος 1ης έκδοσης

Η Μουσική Παιδαγωγική αντλεί γνώση από πολλούς επιστημονικούς κλάδους. Ταυτόχρονα, στο πεδίο της σημειώνεται διεθνώς μια εντυπωσιακά αυξανόμενη ερευνητική δραστηριότητα. Αντίστοιχα εντυπωσιακή μπορεί να θεωρηθεί η ερευνητική δραστηριότητα, αλλά και το θεωρητικό ενδιαφέρον, που σημειώθηκε στον ελλαδικό και κυπριακό χώρο την τελευταία δεκαετία, ειδικά αν σκεφτεί κανείς πως ο κλάδος αυτός της Παιδαγωγικής, μόλις λίγα χρόνια πριν, έψαχνε έναν δόκιμο ελληνικό όρο να τον ονοματίσει.

Αφορμή για την παρούσα συλλογική έκδοση αποτέλεσε η έλλειψη ενός επιστημονικού εγχειριδίου στην ελληνική γλώσσα που να προσεγγίζει σφαιρικά και σε βάθος το φαινόμενο της μουσικής διδασκαλίας και μάθησης. Με τη διπλή ιδιότητά μου ως σχολικής συμβούλου εκπαιδευτικών Μουσικής και ως διδάσκουσας του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας διαπίστωσα πως ανάγκη για ένα τέτοιο εγχειρίδιο στη γλώσσα τους έχουν τόσο οι εν ενεργεία δάσκαλοι Μουσικής, όσο και οι μελλοντικοί δάσκαλοι και σημερινοί σπουδαστές.

Τα τελευταία χρόνια η Ελλάδα και η Κύπρος έχουν αναδείξει αξιόλογους επιστήμονες στον κλάδο της Μουσικής Παιδαγωγικής. Ως εκ τούτου, το επίπεδο των δημοσιεύσεων στα ελληνικά επιστημονικά περιοδικά και στα πρακτικά των συνεδρίων και στις δύο χώρες είναι υψηλό. Ωστόσο, λίγες παραμένουν οι μονογραφίες στην ελληνική γλώσσα που απευθύνονται στον εκπαιδευτικό και στο σπουδαστή, ενώ απουσιάζουν παντελώς οι συλλογικές εκδόσεις. Το βασικό προσόν μιας συλλογικής έκδοσης είναι πως, επειδή συμμετέχουν πολλοί συγγραφείς, αναδεικνύονται πολλές πτυχές του ίδιου επιστημονικού κλάδου.

Χ

Ένας συλλογικός τόμος για τη Μουσική Παιδαγωγική στην ελληνική γλώσσα αποτέλεσε για μένα μία σημαντική πρόκληση, αλλά αποδείχθηκε και δύσκολο εγχείρημα για δύο κυρίως λόγους. Πρώτον, διότι φιλοδοξούσε να προσφέρει πεδίο ταυτόχρονης συγγραφικής συνάντησης των περισσότερων, κατά το δυνατόν, Ελλήνων και Κυπρίων ειδικών επιστημόνων και δεύτερον, διότι στόχευε στο να αναδείξει όσο γίνεται περισσότερα ζητήματα από αυτά που απασχολούν τη σύγχρονη Μουσική Παιδαγωγική. Η πρώτη δυσχέρεια, δηλαδή η συγκέντρωση πολλών επιστημόνων που θα συνέγραφαν στην ελληνική γλώσσα και για την ελληνική/κυπριακή εκπαιδευτική πραγματικότητα, περιόρισε και τη δυνατότητα να αναδειχθούν περισσότεροι τομείς του αντικειμένου.

Για τους παραπάνω λόγους, δύο χρόνια πριν, προσεκλήθησαν να συμμετάσχουν συγγραφικά οι ειδικοί διδάσκοντες στα τμήματα μουσικών σπουδών και στα παιδαγωγικά τμήματα των πανεπιστημίων της Ελλάδας και της Κύπρου καθώς και ορισμένοι κάτοχοι διδακτορικού ή μεταπτυχιακού τίτλου οι οποίοι, κατά την αντίληψή μου ως επιμελήτριας, μπορούσαν να συνεισφέρουν σημαντικά με τη δική τους εξειδικευμένη γραφή. Στο σημείο αυτό θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους όσοι ανταποκρίθηκαν και μου εμπιστεύτηκαν τα κείμενά τους. Ομολογώ πως η ανταπόκριση των συμμετεχόντων ήταν θερμή και το επίπεδο συνεργασίας υψηλό. Θέλω να πιστεύω πως η συνεργασία αυτή προσέφερε πολύτιμη εμπειρία σε όλους μας. Ελπίζω πως στο μέλλον θα δοθεί και νέα ευκαιρία συγγραφικής συνεργασίας στην οποία θα συμμετάσχουν και οι νεότεροι επιστήμονες, αλλά και όσοι στάθηκε αδύνατο να ανταποκριθούν αυτή τη φορά.

Η επιμέλεια ξεκίνησε με συζήτηση για το θέμα που θα ανέπτυσε ο κάθε συγγραφέας. Ως προς αυτό, δόθηκε προτεραιότητα στο να ασχοληθεί ο καθένας με τον κατεξοχήν ή με έναν από τους κύριους τομείς εξειδίκευσής του, έτσι ώστε να αποτυπωθεί και η επιστημονική ταυτότητα των συμμετεχόντων. Αφού αποφασίστηκε το θέμα, σε όλους τους συγγραφείς δόθηκαν κοινές οδηγίες ως προς τον τρόπο βιβλιογραφικών παραπομπών, καταγραφής των πηγών, αναφοράς σε επιστημονικούς όρους και ως προς τη βασική δομή και έκταση του κειμένου (χωρίς η τελευταία να αποτελέσει αυστηρό περιορισμό). Κατά τη διάρκεια της συγγραφής, συζητήθηκαν τρόποι ανάδειξης κάποιων ζητημάτων που θεωρήθηκαν σημαντικά για το κοινό των

αναγνωστών. Να προστεθεί τέλος ότι αποφασίστηκε ο κάθε συγγραφέας να αναπτύξει το θέμα του ελεύθερα και με τον καλλίτερο -κατά τη δική του άποψη- τρόπο. Καμία παρέμβαση δεν έγινε σε γλωσσικό-φιλολογικό επίπεδο, εκτός από τη διόρθωση τυπογραφικών αβλεψιών και την αποσαφήνιση μεμονωμένων όρων και αναφορών, έτσι ώστε να αναδειχθεί το προσωπικό στυλ γραφής του κάθε συγγραφέα.

Κλείνοντας, θα ήθελα να ευχαριστήσω την Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση που στήριξε την έκδοση. Τα όποια έσοδα από την πώληση του τόμου θα διατεθούν για την ενίσχυση των στόχων της Ένωσης. Τόσο η επιμελήτρια όσο και οι συγγραφείς παραιτήθηκαν από κάθε οικονομικό δικαίωμα.

Ευχαριστώ, τέλος, τους αγαπητούς μου φίλους Δημήτρη Νίκα για τη γραφιστική επιμέλεια του εξωφύλλου και Μαρία Τσαρουχά για τον τελικό τυπογραφικό έλεγχο.

Ξανθούλα Παπαπαναγιώτου
Ιούνιος 2009, Βόλος

